
A SZAKKÉPZŐ ISKOLÁK IGAZGATÓINAK XIII. ORSZÁGOS KONFERENCIÁJÁN ELHANGZOTT PLENÁRIS ELŐADÁSOK I.

SIMON GÁBOR: A SZAKKÉPZÉS MINT A FEJLESZTÉS ESZKÖZE¹

Ma már közhelyszerű, de igaz, hogy egy világméretű verseny részesei vagyunk, és ebben a versenyben az Európai Unió is keresi a maga helyét. Keresi azokat az eszközöket, azokat a támogatáshoz kapcsolódó lehetőségeket, amelyekkel lépést tud tartani akár az észak-amerikai kontinenssel, akár Ázsia feltörekvő térségeivel. Közben az uniós tagállamok maguk is versenyeznek, hiszen verseny folyik az európai munkaerőpiacon, a regionális munkaerőpiacon, az európai gazdaságban, a regionális gazdaságban, és még folytathatnánk a sort. Nyilvánvaló, egy ilyen környezetben minden ország keresi azokat az eszközöket, amelyekkel növelheti saját versenyképességét.

Már Magyarországon is közhelyszerűen hangzik, hogy a legerősebb versenyképességi erő az emberi erőforrás, ezért elkerülhetetlen, hogy a következő időszakban ennek fejlesztésére lényeges erőforrásokat mozgósítsunk. Többek között az európai uniós operatív programok segítségével, ezzel is védve Magyarország versenyképességét.

Van egy-két olyan alapvetés, amelyet egy ilyen áttekintés elején el kell mondanom. Például a képzettség megfelelő minőségének és a foglalkoztathatóságnak a kérdése. Amikor Magyarország munkaerő-piaci mutatóit vizsgáljuk, akkor rendre azt tapasztaljuk, hogy a képzettségnek és a foglalkoztathatóságnak, illetve a munkaerőpiacon történő elhelyezkedés lehetőségének igen szoros kapcsolata van egymással. Minél magasabb képzettségűeket nézünk, annál nagyobb munkaerő-piaci aktivitást tapasztalunk. Az egyetemi, főiskolai diplomával rendelkezők esetében gyakorlatilag nemcsak elértük az európai uniós foglalkoztatási rátát, hanem egy kevéssel meg is haladtuk. Ugyanakkor a kevésbé képzeteknél, egyre jobban távolodunk az európai uniós elvárásoktól. Legtávolabbra a képzettség nélküli vagy az alacsony, illetve már elavult szakmai tudással rendelkezők körében kerültünk az Uniótól. Talán ez az egyik oka a magyarországi inaktivitásnak.

1 A cikk a 2008. október 1-jén, a Szakiskolák Igazgatóinak XIII. Országos Fórumán elhangzott előadás szerkesztett változata. A cikk bemutató változata megtalálható az MSZT honlapján (www.mszt.uif.hu/) A Szakképző Iskolák Igazgatóinak XIII. Országos Konferenciája)

A gazdaság és a piac nagyon szoros kapcsolódása sem újkeletű felismerés, és Önök gyakorló szakemberként pontosan tudják, hogy az elmúlt 19 év minden nehézsége benne van ebben az egy mondatban. Például a mi esetünkben az, hogy az oktatás szerkezete és tartalma kiszolgálja-e a gazdaság és a munkaerőpiac igényeit. Hogy ez mennyire van így vagy sem, azt a prezentáció végére talán ennél egy kicsit pontosabban is meg tudom mutatni.

Az elején néhány olyan átfogóbb folyamatot, alapelvet szeretnék Önöknek bemutatni, amely ma érdemben hat az egész képzési szerkezet gazdasági környezetére. A lisszaboni stratégia volt az egyik legfontosabb lépés, amikor az Unió 2000-ben világos prioritásokat határozott meg versenyképességének növelése érdekében. De nagyon fontos volt e stratégia bevalásának a vizsgálata is, amiből kiderült, hogy az, amit az Unió 2000-ben elhatározott, az az elvek szintjén nagyon helyes volt, de a gyakorlatban felülvizsgálatra szorul, mert a mindennapi élet gyakorlata összetettebb a kiindulási elveknél. Ez az átdolgozás meg is történt az elmúlt időszakban, és kialakultak a stratégia súlypontjai. Alapvetés a fenntartható gazdasági növekedés, és az is, hogy az oktatásnak, képzésnek és a foglalkoztatásnak egymással összehangolt fejlesztése szükséges.

Ezen a fórumon nyilvánvaló, hogy a szakképzés ügyét tesszük az első helyre, és azt mondjuk, hogy a következő időszakban a jogalkotónak, valamint a struktúrák, szerkezetek, az oktatott tartalom formálóinak a szemléletét a keresletvezérelt szakképzés kell hogy irányítsa. Szeretném megjegyezni, hogy ebben talán az egyik legfontosabb elem, hogy meg kell újítani, életszerűvé kell tenni az oktatandó tartalmat és a képzési szerkezetet, a valós gazdasági élet és a munkaerőpiac igényeihez igazítva.

Szeretnék néhány szót szólni a globalizáció és az oktatás összefüggéséről, leginkább azzal a szándékkal, hogy az Önök számára is érzékelhetővé tegyem, hogy nem a napi valóságtól elrugaszkodott rendszerekben kell gondolkodni a szakképzésről, mert a számtalan globális folyamat direkt módon fejti ki hatását a mi területünkön is. Ne ijedjenek meg, nem fogok hosszú előadást tartani a globalizációról, ennek vannak avatott szakemberei, de azt azért elmondanám, hogy azok a változások, amelyek például az információs technológia terén végbemennek, amelyek megvalósulnak a tudományos-technológiai forradalomban, azok alapvetően új formában, új szemlélettel határozzák meg az élő munka igényét a gazdaságban. Ez nyilvánvalóan a munkaerőpiacra is visszahat, többek között a globalizáció munkaerőpiacra és oktatásra gyakorolt hatásában. Ha Európa afelé halad, hogy az Unió alapelvei szerint egy nyitott európai munkaerőpiac jöjjön létre a korlátok leépülésével, az egységesüléssel, akkor ez nyilvánvalóan feladatot, kihívást jelent az oktatás területén is.

Szeretném Önöknek elmondani, hogy ezen a területen a képezhetőség előtérbe kerülése az elmúlt időszak egyik legfontosabb gondolata volt. Ezen belül újra kell gondolni az iskolarendszerű keresletvezérelt szakképzés mellett a felnőttképzés ügyét is. Néhány éve azt mondtuk, hogy egymással összehangoltan, tulajdonképpen a két területet egymás felé megnyitva alakítjuk ki a szakképzés reformját. Mára úgy látjuk, hogy a felnőttképzésben is – ahol egyébként jóval inkább a piaci igények formálják az elvá-

rásokat – meg kell tenni azokat a lépéseket, amelyek még inkább a gazdaság igényeihez közelítik a megfogalmazott elvárásokat. Ennek jegyében módosítottuk az elmúlt időszakban a 6/1996-os munkaügyi minisztériumi rendeletet, azzal a szándékkal, hogy az oktató tananyag és a képzés szorosabb kapcsolatban legyen a foglalkoztathatósággal, vagyis elsődlegességet élvezzenek azok a képzések, amelyeknek a ténylegesen működő, értéket termelő munkahely az eredménye. Másfelől ez azt jelenti, hogy ha valaki állásajánlattal jelentkezik a képzőnél, akkor annak a képzését biztosítani kell, és ebben még mérlegelési jogkörük sincs az ezzel foglalkozó regionális munkaügyi központoknak vagy képzőknek, mert ezt kötelezővé tettük. Azért mondom ezt Önöknek, mert az elmúlt napokban úgy látom, hogy újra a szakmai nyilvánosság, vagy ha úgy tetszik, akkor a politikai nyilvánosság egyik középponti kérdésévé vált Magyarországon a foglalkoztatás ügye, és azon belül is a szakképzés kérdése. Én azt szeretném, ha ezt mindenki értő módon, a szakma oldaláról közelítené meg, és nem politikai állításokkal, hanem szakmailag igazolható tényekkel és azokhoz kapcsolódó elképzelésekkel, tényleges javaslatokkal támasztaná alá. Ebben van helye az értelmes vitának, mert ma nemzeti érdek, hogy ki tudjunk mozdulni abból a stagnáló munkaerő-piaci helyzetből, ami most már jó néhány éve tapasztalható a szerkezetváltásban és sok más területen. Ez kormányoktól független, mert Magyarország gazdasági érdeke, hogy a munkaerőpiacon végre megindulhasson egy foglalkoztatásbővítési folyamat. A 90-es években – és erre majd még vissza fogunk térni – olyan folyamatok zajlottak le, amelyek következtében az ország nyitott munkaerőpiaccá vált, és aminek érezhetjük a hatásait az oktatásban, a gazdaságban és a munkaerőpiacon egyaránt.

Az európai uniós szakképzési alapmodellekről is szeretnék néhány szót szólni, de csak vázlatosan, hiszen itt a terület szakemberei ülnek. Az EU-ban három szakképzési modell működik. A piaci, az úgynevezett tanonc modell és az iskolai képzés modellje, amelyekkel kapcsolatban azt látjuk, hogy közelednek egymáshoz, és a modelleken belüli kapcsolatok is közelítenek egymáshoz. Az iskolák és a munkáltatók, valamint a gazdaság szereplőinek a kapcsolata kikerülhetetlenül napirendre került, nemcsak Magyarországon, hanem az EU összes tagállamában.

Talán egy-egy mondatot mondanék ezekről a modellekről. A piaci modellnél a szakképzésnek a munkavégzés melletti megszerzése tekinthető talán a legjellemzőbbnek az angolszász országokban, például Nagy-Britanniában. A tanoncmódel a tradicionálisabb, konzervatívabb munkaerőpiacokra jellemző jobban. Így Németországban, Ausztriában, ahol a szakmai elméleti oktatás az állam, a gyakorlati képzés pedig a gazdaság feladata és szerepe, bár ezekben az országokban is van közeledés a szerepek között. A harmadik az iskolai képzés modellje, amely a skandináv országokban jellemző inkább. Franciaországban és Hollandiában a szakképzés egésze az iskola feladata, ezekben az országokban egy integrált modell működik.

Szeretnék néhány szót szólni a rendszerváltás utáni folyamatokról is, és azoknak az oktatásra gyakorolt hatásáról. Megkönnyíti a helyzetemet, hogy az Oktatási Minisztérium képviselője is tart ma előadást a konferencián. Nem áttévedve az ő területére,

tennék néhány megjegyzést. Az egyik a saját szakágazatunkhoz kötődik, de ha úgy tetszik Magyarország egészének a problémája. A rendszerváltást követően, a 90-es évek közepéig – nagyon gyorsan – mintegy másfél millió munkahely szűnt meg, leginkább azokban a gazdasági ágazatokban, ahol az élő munkának amúgy is jelentős szerepe volt. Egy ilyen sokkélmenyt feldolgozni egy 10 milliós országban nem könnyű feladat. Talán még emlékeznek a 90-es évek elejére, amikor szembesült az ország a rendkívül nagyarányú munkanélküliséggel, a megszűnő munkahelyek okozta társadalmi sokkhatással és gazdasági problémákkal. Gyakorlatilag ennek a hatását kellett feldolgozni az elmúlt másfél évtizedben. Ezzel párhuzamosan zajlott egy másik nagyon fontos társadalmi folyamat is. Szintén a rendszerváltást követően nyíltak ki a felsőoktatás kapui, és létrejött egy olyan expanzió az oktatásban, amelyről elmondható, hogy fontos, és hasznos volt, mert bővült a társadalom ösztudása, hiszen a családok és a gyerekek ösztönözve lettek, hogy minél magasabb tudásszintre emelkedjenek. Ugyanakkor ez problémát is jelentett és jelent azóta is, mert ez a fajta oktatási expanzió nem párosult a gazdaság és a munkaerőpiac tényleges elvárásainak a figyelembevételével, és ennek a társadalmi szemléletnek lett nagyon nagy vesztese a szakképzés. Leértékelődött a szakma birtoklása, a szakismeretnek a jelentősége, és a jó szakemberré válás sem lett követésre érdemes karrierpálya. A családok arra ösztönözték gyerekeiket, és az jelentette a követendő társadalmi mintát, hogy mindenki egyre feljebb és feljebb kerüljön az oktatási rendszerben. Ebben érvényesült az a szempont is, hogy így eltolódhatott a pályaválasztás, a munkaerőpiacra kerülés időpontja is. Hosszabb ideig lehetett bennmaradni az oktatási-képzési rendszerben, s később kell döntést hozni arról, hogy ki mit akar csinálni, illetve hogyan kerüljön be a munkaerőpiacra.

Azt gondolom, hogy ezek olyan meghatározó folyamatok, amelyeket értő módon kell elemezni, és a következtetéseket a képzés szerkezetében és minden szintjén érvényesíteni kell a gyakorlatban. Ugyanez igaz a kapcsolatok, a partneri viszonyok alakításában is. Az első lépéseket megtette a szaktárca ezen a téren, hiszen 2006-tól folyamatosan, de már az azt megelőző időszakban is tudatos közelítés kezdődött a gazdaság és a munkaerőpiac igényei, valamint a képzés szerkezete és tartalma között. Arról, hogy ez milyen lépésekben valósult meg, majd néhány felelevenítő megjegyzést szeretnék tenni a későbbiek során. De ebben is hagyatkozom az Önök szakmai ismeretére és tudására. Ebben a kérdésben azt tartom a legfontosabbnak, hogy összhangban legyen egymással a gazdaság szerkezeti átalakulása, az iskolarendszer szerkezete és az oktatandó tudás tartalma. Azt is ki kell mondanom, hogy van teendőnk ezen a téren, akkor is, ha nagyon sok érdemi, reformértékű lépést tettünk az elmúlt időszakban.

Néhány mondat, néhány megjegyzés a stratégiáról. Amikor 2005-öt megelőzően megfogalmaztuk a szakképzés fejlesztési stratégiáját, akkor ez a terület – ahogy Benedek András elnök úr is említette – nem a Szociális és Munkaügyi Minisztérium közvetlen felügyelete mellett működött. Aztán 2006-tól egy új kormányzati munkamegosztás alakult ki, és akkor a Szociális és Munkaügyi Minisztériumhoz került. Én őszintén azt gondolom, hogy itt van jó helyen. Ha azt mondjuk, hogy a munkaerő-piaci igények je-

lentik a legerősebb hatást ezen a területen, akkor nyilvánvaló, hogy a munkaügyi tárca a megfelelő hely. Ebben azt az alapelvet képviselem, amelyet az elején már említettem, hogy a keresletvezéreltségnek kell lenni az iránytűnek, a legfontosabb alapelvnek, amely alapján az egész folyamat formálódik. A hatékonyságot és a mobilitást szeretnénk növelni, erősíteni a regionalitást, ezen a téren is hozzájárulva a gazdaság versenyképességének növeléséhez. Láthatólag ez a vita vagy dilemma, mely most a munkaerőpiachoz kapcsolódik, mindig két politika összehangolásának az igényét jelenti. Egy hatékony gazdaságfejlesztés nélkül önmagában nem értelmezhető a munkaerőpiac ügye, hiszen a gazdaság teremti meg azokat a lehetőségeket, amelyek alapján a munkaerőpiacon álláshelyeket teremthetünk, vagy a programok, támogatások révén a foglalkoztatás bővülését tudjuk elérni.

Most következzen a megtett intézkedések rövid áttekintése, csak utalásszerűen. Még az előző kormányzati időszakban megkezdődött a TISZK-ek létrehozatala, a régieké, amit én fontos szándéknak és jó iránynak tartok. Ugyanakkor azt is gondolom, hogy ehhez kapcsolódóan még fontosabb az, hogy – felismerve a korrekció szükségességét – elindultak az új TISZK- modellek. Úgy vélem, hogy ezek már életszerűbbek, és igazodnak azokhoz az elvárásokhoz, munkaerő-piaci, gazdasági, oktatási környezetbe, amelyekben már jobban lehet értelmezni a TISZK-ek rendszerét. Azért még ezen is van fejleszteni valónk, mert nem egy lezárt folyamatban gondolkozunk, hanem egy folyamatosan építkező rendszerként tekintünk a TISZK-ekre.

Szeretnék pár szót ejteni a támogatási rendszerek átalakításáról is. Lehet, hogy Önöknek rossz tapasztalataik vannak arról, hogy miként élték meg ezt a saját intézményükben, de mégis úgy gondolom, hogy minden eszközzel támogatni kell az integrációt, amelynek a gazdasági relevanciáját is segíteni kell a munkaerőpiacon. A gazdasági kapcsolatok erősítését itt is érzékelhetővé szeretnénk tenni, és nemcsak a tanulószervezetek révén. Még lesz szó a hiányszakmák szakmunkás ösztöndíjáról is. Felvetem a regionális fejlesztési képzési bizottságok újjáalakítását – amelyről Bihal úr biztosan bővebben fog szólni –, e téren érdemben bevontuk a gazdasági szereplőket a döntéshozatalba a kamarákon keresztül. Az volt a szándékunk, hogy az RFKB-k érdemi módon tudják befolyásolni a döntéseket, és meg tudják jeleníteni a gazdaság igényeit. Fontos az OKJ újjáalakítása, és egy moduláris szerkezetű, sokkal inkább a gazdaság igényeinek megfelelő tananyag kidolgozása. Tegnap a miniszter asszonnyal együtt találkoztunk az NSZFI vezetőivel, és többek közt áttekintettük a következő időszak tananyagfejlesztéseit is. Arról, hogy a következő időszakban milyen prioritások mentén, miként fog az NSZFI tevékenysége alakulni, azt gondolom, hogy egy nagyon jó, következetesen végiggondolt elképzeléssel rendelkeznek a kollegák.

Megemlíteném még a szakiskolai fejlesztési programot is. Ebben már a szándék is nagyon fontos, a megvalósulásról pedig azt mondhatom, hogy ha van pozitív, illetve negatív visszajelzés, akkor azokból tanulva alakítjuk tovább a programot. Mindenképpen szándékunk, és ebben elkötelezett a tárca, hogy a szakmunkásképzésben megpróbáljuk egy kicsit újjáalakítani a családok szerepét és szemléletét, és ezen keresztül egy kicsit

a társadalomét is. Ehhez természetesen programokra és számos információra szükségünk lesz. A sztereotípiák felszámolása is fontos feladat. Magam is nagyon sokszor találkozom azzal, hogy sokan a 60-as 70-es évek képét őrzik magukban arról, hogy mit jelent például esztergályosnak lenni, mit jelent egy vállalkozásnál vagy egy termelő cégnél dolgozni, ugyanakkor saját tapasztalataimból azt látom, hogy nagyon sokat változott a világ. A családoknak újra fel kell építeni az ehhez kapcsolódó ismereteiket, felmérni a lehetőségeiket, és megfogalmazni a szándékaikat.

A tervezett intézkedésekről is szeretnék néhány szót szólni. Jó helyzetben vagyunk a pozitív impulzusok terén. Néhány hete több kollegával együtt – közülük többen is itt ülnek a teremben – ott voltunk az EuroSkills versenyen, az európai szakmunkástanulók versenyén, ahol Magyarország is képviseltette magát. Az újonnan csatlakozott országok közül a legjobb eredményeket értük el. Önmagában az, hogy jó eredményeket értünk el, csak egy tükörként mutatja azt, hogy az Önök munkája és sok más, egymással együttműködő partner révén haladunk egy irányban, amelynek talán már látszik itt-ott a gyümölcse is. Ugyanakkor érzékeljük, hogy még rengeteg a teendőnk. Ezért úgy gondolom, hogy a következő időszakban több egymáshoz kapcsolódó intézkedést is meg kell még hoznunk.

A pályaaorientáció és -követés rendszerének fejlesztése is nagyon fontos. Az előbb tettem egy elnagyolt megjegyzést. Szeretném pontosítani, nevezetesen, hogy mindent megteszünk annak érdekében, hogy valóságos karrierpálya, életpálya lehessen a szakmunkás, a szakmát bíró ember pályája. Leginkább azért, mert ma ők hiányoznak a legjobban a gazdasági szerkezetből. Ez annyira közhelyszerű megállapítás, hogy nem is illik egy ilyen szakmai konferenciához, mégis azt mondom, hogy nem lehet elégszer elmondani, hogy ma ezen a területen van a legnagyobb hiátusunk. Ha a regionális viszonyokat nézzük, akkor azt látjuk, hogy a környező országok is ezzel a gonddal küzdenek, és meg is indult egy regionális verseny a munkaerőpiacok között. Akik esetleg a Dél-alföldi Régióból érkeztek, azok tudnának beszélni a román munkaerőpiac elszívó hatásáról. De ugyanezt el tudom mondani Szlovénia, Ausztria és helyenként már Szlovákia esetében is. Kölcsönösen megjelenik az országok esetében a bejutás lehetősége egy másik ország munkaerőpiacára is, amely már regionális versenyt is jelent az adott országok munkaerőpiacai között.

Szeretném ebben a körben egy picit bővebben is szóba hozni a szakoktatók jobb anyagi és erkölcsi megbecsülését. Érezzük a lépéskényszert ezen a területen, és azt gondolom, hogy elég elszántak vagyunk ahhoz, hogy lépjünk is. A bérek terén megpróbálunk egy kicsit felzárkózni, de ne kérdezzék tőlem, hogy hány százalékkal és hol – a szándékunk megvan. A kollégáktól is kértünk erre javaslatot, de a tárca vezetése is – a miniszterasszonnyal együtt – többször fog erről érdemben szót váltani a következő hetekben. Azért hozom ezt szóba, hogy majd számon kérhessék rajtam. A jobb erkölcsi elismerés érdekében a 2009/2010-es tanévtől szeretnék egy olyan szakmai díjat alapítani, amely lehetővé teszi a legjobb szakoktatók elismerését. A szakoktatókat szeretnék a szakmai vizsgáztatásba is bevonni, és a továbbképzéseiket is szándékozunk támogat-

ni. Nagyon fontosnak tartjuk, hogy a nyelvismeret bővítésében is biztosítsunk többlet-lehetőségeket. Szintén az európai verseny tanulsága volt, hogy azok, akik ott érdemben tudtak részt venni a szakmai konzultációkon, fontos információkhoz jutottak. Olyan Magyarországon adaptálható, hasznosítható ötletekhez, tapasztalatokhoz, gyakorlati ismeretekhez, amelyek az itthoni szakmai oktatás minőségét is javíthatják.

Végül, de nem utolsósorban szeretném szóba hozni azt a lépéssorozatot, amely az „Út a munkához” sorozathoz kapcsolódik kétféleképpen is. Az egyik az alacsony képzettségű, vagy képzettség nélkülieknek a foglalkoztatásba történő bejutását célozza. Ezen a téren azt látjuk, hogy a 35 évesnél fiatalabb rendszeres szociális segélyezettek között 7000 olyan potenciális munkavállaló van, aki nem rendelkezik még nyolc általános iskolai végzettséggel sem. Megközelítőleg 28 ezren vannak olyanok, akik csak nyolc általános iskolai végzettséggel rendelkeznek. Ugyanakkor tudjuk, hogy a munkaerőpiacon érdemi, konvertálható tudás nélkül szinte lehetetlen az elhelyezkedés. Ezért szeretnénk mindenképpen kötelezővé tenni az ő esetükben a képzést. Akár a nyolc általános iskola befejezését, akár egy szakma megszerzését, de akár kombinálva is a két lehetőséget, hiszen arra is van mód, hogy a be nem fejezett nyolc általános mellett már olyan szakmai tudást szerezzen valaki, amely a későbbiekben lehetővé teszi a munkaerőpiacon történő elhelyezkedést. A másik irány a képzés és a gazdaság kapcsolatának erősítése. Ezt azért mondom, mert Bihal úr is fog utánam előadást tartani, és így talán egymáshoz kapcsolódva tudjuk visszaigazolni azt a szándékot, hogy mind a tárca, mind a szakma, mind a gazdaság oldalán jelentkezik a partneri viszonyt kereső szándék. Szerezzünk akkor ennek érvényt!

És végül, egy záró gondolattal szeretném befejezni az előadásomat. Ma, Magyarországon, a munkaerőpiacon talán a legfontosabb előrelépést segítő elem, hogy a szakmával, szaktudással rendelkező munkavállalókat felkészítsük a munkaerőpiacra történő belépésre. Elindítsunk egy olyan folyamatot, amely néhány éven belül Magyarországon újrendezheti a lehetőségeket a munkaerőpiacon, megszerezve az ebben dolgozók támogatását. Ez nem csoport vagy önérdék, hanem nemzetgazdasági, társadalmi érdek. Szeretnénk annak érvényt szerezni, hogy ez nemzeti ügy, közügy legyen, amelyben csak partneri viszonyban lehet előbbre jutni. Önökkel, szakemberekkel, a gazdaság szereplőivel együtt, és azokkal, akik az ehhez szükséges döntéseket meghozzák. Köszönöm szépen, hogy meghallgattak.

(Az előadást követő kérdések és válaszok elolvashatók az MSZT honlapján (www.mszt.uif.hu/Szemle+/ Simon Gábor: A szakképzés mint a fejlesztés eszköze)